

**Türk Romanından Örneklerle: Edebiyat ve Kıskançlık, Selda
Uygur Gürbüz, Çizgi Kitabevi, İstanbul 2021, 248 Sayfa,
ISBN: 9786051966571.**

İnsana özgü temel duygu durumlarından biri olan “kıskançlık” olgusu, bireyin anne rahmine düşüp oluşumunu tamamladığı andan itibaren hayatın her alanında kendini hissettiren bir algı türüdür. Dolayısıyla “kıskançlık” olgusunu, insanın varoluşundan itibaren incelemeye tabi tutmak mümkündür, denilebilir. Değişen dünya şartları altında yaşamını sürdürmeye çalışan insanoglu, karşılaştığı olaylar ve kurmuş olduğu ilişkiler sonucunda anlamlandırılan veya anlamlandırılmayan birtakım duygular yaşar. Kıskançlık, ilişki hâlinde olunan; anneye, babaya, arkadaşına veyahut sevgiliye yöneltilen içgüdüsel bir durum olmasıyla beraber; zaman zaman bir tür savunma mekanizması ya da öz benlikte eksikliği hissedilen şeylere karşı duyulan temel bir ihtiyaç arayışı olarak karşımıza çıkmaktadır. Canlı ve cansız tüm varlıklara dair evrende olan ve evreni oluşturan her şey edebiyatın konusu olma özelliğini taşıdığından dolayı; birçok sanat dalına malzeme olma özelliği taşıyan bu algı türü, kendini çeşitli edebî eserlerde de göstermiştir.

Dünya ve Türk edebiyatında örneklerine rastlanan, kıskançlık teması çevresinde şekillenen edebî eserler, okuyucunun, eserdeki kahramanların kişilik özelliklerini ve bu kişilik özelliklerinin eserin kurgusunu nasıl ve hangi yönlerden şekillendirdiğini anlaması açısından oldukça önemlidir. Çünkü; kahramanın iç dünyası çözümlenebildiği zaman okuyucunun okumuş olduğu metne de bakış açısı değişir. Çalışmamızın asıl amacını oluşturan kıskançlık olgusu da okunan metinlerdeki kahramanların tek bir duygu durum bozukluğu üzerinden anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Kıskançlık teması üzerine yazılmış çalışmalar olmasına rağmen; Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi’nde Doktora Öğretim Üyesi olan Selda Uygur Gürbüz, 2021 yılında Çizgi Kitabevi’nden çıkan, *Türk Romanından Örneklerle Edebiyat ve Kıskançlık* adlı kitabında, edebiyat ve psikoloji ilişkisini esas alarak bazı romanlar üzerinden kıskançlık olgusunu psikanalitik açıdan inceleme yoluna gitmiştir.

Türk Romanından Örneklerle Edebiyat ve Kıskançlık, kitabı önsöz, giriş, sonuç ve kaynakça bölümleriyle beraber, dört ana bölümden oluşmaktadır. Selda Uygur Gürbüz’ün, yazar kimliğiyle çok fazla tanınmamış olması sebebiyle, eserinde biyografisine yer vermemesi teknik açıdan eksik sayılabilecek bir husustur. Kitabın önsözünde; yazar, okuyucusunu eserine hazırlayarak, edebiyat ve psikoloji açısından nasıl bir benzerlik olduğunu ve bu benzerliğin edebî metinlere nasıl yansıdığını açıklayarak, çalışmasını neden psikanalizmin

kaynaklarına dayandırdığını anlatmıştır: “Psikolojinin keşfi ve bağımsız bir bilim disiplini alanı olarak ortaya çıkışı ile insanlığın modernleşme sürecine girmesi eş zamanlıdır. Bu bakımdan modern edebi türlerde kıskançlık temasının ele alınması ve çözümlenmesi için psikolojinin argümanlarına ihtiyaç duyulur. Modern insan, modern edebi tür olarak roman ve yeni bir bilim disiplini olarak psikoloji, kıskançlık duygusunun hayatta ve edebi eserlerde çözümlenmesini kolaylaştırır. Bu açıdan bakıldığında edebi eserlerde bilhassa kurgusal metinlerde psikolojinin varlığı birkaç farklı açıdan önemlidir ...” (Gürbüz, 2021: 8-9). Kıskançlık, başlangıçtan günümüze dek insanın ruh hâlindeki çalkantıları göstermiş olmasından dolayı edebiyat ve psikolojinin anlamaya çalıştığı ortak bir duygudur.

Yazar, eserin giriş bölümünde Oliver Sacks’ın, *Beyin ve İç Dünya* adlı kitabının önsözündeki beyin ve zihin üzerine yaptığı çalışmadan kısaca söz etmiş ve insan zihninin ürettiği kıskançlığın oluşumunu anlatarak kıskançlığın tanımını yapmıştır. Daha sonra, kıskançlık sözcüğünün etimolojisine değinilerek; kıskançlık, haset ve gıpta kelimeleri arasındaki farklılıklar ile benzerlikler anlatılmıştır.

Önsöz ve giriş bölümlerinin ardından dört ana bölüm gelmektedir. Birinci bölüm; *Mitoloji, Felsefe ve Psikolojide Kıskançlık* başlığını taşımaktadır. Bu bölüm kendi içinde sekiz alt başlığa ayrılmıştır. İkinci bölüm; *Oidipus Kompleksi ve Baba-Oğul İlişkileri Bağlamında Kıskançlık* ‘tır. Bu bölüm üç alt başlığa ayrılmıştır. Üçüncü bölüm; *Aşk, Cinsellik ve Kıskançlık* ‘tır. Bu bölüm de üç alt başlığa ayrılmıştır. Dördüncü bölüm ise; *Narsisizm ve Kötücüllük Bağlamında Kıskançlık* ‘tır. Son olarak bu bölüm de üç alt başlığa ayrılarak incelenmiştir. Toplamda on yedi alt başlık altında incelenen bu dört ana bölümün ardından sonuç bölümü ve kaynakça gelmektedir.

İlk bölümü oluşturan *Mitoloji, Felsefe ve Psikolojide Kıskançlık* ana başlığında, kıskançlığın; mitolojideki, felsefedeki ve psikolojideki tanımları yapılarak açıklama yoluna gidilmiştir. Birinci alt başlık olan *Mitolojide Kıskançlık*’ da insanın varlığını anlamlandırma çabaları ve arayışlarının, araştırmacıları kaynağını ilksellikten alan mitolojiye götürdüğü açıklanmış ve Yunan mitolojisinin besin kaynağı olan mitler ile mitlerdeki kahramanların, insanlarla ortak duygulara sahip olduğundan bahsedilerek, kıskançlık duygusunun mitlerin başlıca temalarından biri olduğunun altı çizilmiştir. Mitlerdeki kıskançlık temasının daha iyi anlaşılabilmesi için okuyucuya çeşitli mitlerden örnekler verilerek, karakterler üzerinden kıskançlığın neden ve nasıl oluştuğu ve bu kıskançlık duygusunun karakterlerin hayatını hangi yönlerden etkileyerek, nelere sebep olduğu anlatılmıştır. Örneğin; Sofokles’in, *Oidipus*’undaki kıskançlık duygusu anlatılırken, baba-oğul çatışmasının ve anneye duyulan derin sevginin, kıskançlığın oluşumunun nasıl sağladığına değinilmiş ve böylece ikinci bölümün ana temasına da zemin hazırlanmıştır. Quaranos, Gaia, Kronos, Zeus, Hades, Poseidon, Metis, Hera, Aphrodite, Athena ve Medusa gibi mitolojik karakterlerin de kardeşlerine, oğullarına, eşlerine veyahut hemcinslerine karşı duydukları kıskançlık örneklerinin

anlatılması da diğer ana bölümlerin teması hakkında okuyucuyu önceden bilgilendirmiştir. Verilen her örnekteki mitolojik karakterlerin; cinsiyetleri ile yaşamlarının farklı olması ve kıskançlık duygularını birbirinden farklı karakterlere yine farklı sebeplerden dolayı yöneltmesi, kıskançlığın temelinde birçok problemin olduğunu gösterdiği gibi insan hayatında, olumlu ya da olumsuz şekilde sonuçlandığını da kanıtlar niteliktedir.

Felsefede Kıskançlık alt başlığında; İlk Çağlardan günümüze kadar olan süreçte felsefeciler tarafından kıskançlığın çeşitli tanımlarının yapıldığı söylenerek, felsefeci Spinoza'nın Etika adlı eserindeki kıskançlık, haset ve gıpta kavramlarının ne şekilde tanımlandığı açıklanmıştır. "Spinoza'ya göre (...) "kıskançlık" sevilen bir varlığı gerektirir, haset ise, kinin ta kendisidir yani kederdir, başka bir deyişle insanın gücünü eksiltir, ya da çabasının azalmasına sebep olan bir duygulanıştır" (s.29). "Spinoza'ya göre (...) "Gıpta", başkalarının sahip olduğunu hayal ettiğimiz için bizde uyandırılmış olan bir şeyin arzusudur. Yani kendinde olmayan güzel şeyin, kendinde olana yarattığı imrenme duygusudur" (s.30). Burada önem teşkil eden husus şudur: Birbirine çok benzeyen ve zaman zaman da olsa aynı anlama geldiği düşünülen kıskançlık, haset ve gıpta kelimelerinin farklılıklarının ortaya konulmasıdır. Kıskançlık her ne kadar kötü ve olumsuz olayların yaşanmasına sebep olsa da aynı zamanda hissedilen bu kıskançlık duygusunun, iyi bir şekilde yönlendirilmesiyle beraber bireyin yaşamına hedef koymasından dolayı olumlu ve yapıcı bir duygu olduğu da anlatılmak istenmiştir. Verilen Spinoza örneğinden sonra İncil'deki yedi ölümcül günahın birinin kıskançlık olduğu söylenerek, Hristiyanlar için bu duygunun affedilemeyecek kadar kötü ve Tanrı'ya karşı bencilce yaklaşılarak başkaldıran bir duygu olarak düşünüldüğü anlatılmıştır. Tıpkı Spinoza gibi ünlü bir felsefeci olan Robert Burton'un da kıskançlık ile ilgili görüşlerine yer verilerek, kıskançlık duygusunun insan vücudu ve sağlığı için türlü hastalıklara sebep olduğu ve melankoli ile kıskançlık duygusunun birbirleri için neden ve sonuç olabileceğine değinilmiştir.

Psikolojide Kıskançlık alt başlığında; ünlü ruhbilimci Sigmund Freud'un, kıskançlık ile ilgili tanımlamalarna yer verilerek, bu duygunun Freud tarafından üç katmana ayrıldığı belirtilmiştir. Anormal ölçüde şiddetli kıskançlık olaylarının üç katmana ayrılması, ayrıntılı açıklamalarla okuyucuya aktarılmıştır. Açıklanan bu üç farklı derecedeki kıskançlık duygusunun temelinde, çocukluk döneminde yaşanan travmatik olaylar sonucunda ortaya çıkan: Cinsellik, sadakatsizlik, Oidipus ve kardeş komplekslerinin yer aldığı belirtilmiştir. Yazar, Yunan tragedyalarından biri olan Kral Oidipus hikâyesini anlatarak, Freud'un, Oidipus kompleksinin daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Freud'un ardından, Carl Gustav Jung, Alfred Adler ve Jacques Lacan'ın da psikoloji bilimi alanında yapmış oldukları önemli çalışmalara değinilip Freud'un kuramının ne gibi değişikliklerle sürdürüldüğü açıklanarak, kıskançlık duygusuna farklı açılardan yaklaşılmıştır.

Mitoloji, Felsefe ve Psikolojide Kıskançlık ana başlığı altında açıklanan: Yeni Psikanalitik Yaklaşımlarda Kıskançlık , Nesne İlişkileri Ekolleri , Otto Kernberg ve

Patolojik Narsisizm , Heinz Kohut ve Benlik Psikolojisi-Kendiliğin Çözümlemesi ve son olarak da Karen Horney ve Güç Psikolojisi alt başlıklarında ise; Oğuz Cebeci'nin Psikanalitik Edebiyat Kuramı adlı eserindeki söylemlerinden hareketle kıskançlık duygu durumuyla ilgili farklı görüşlerin açıklanmasının üzerinde durularak; bu farklı görüşlerin, edebi eserlere uygulandıkları zaman, ele alınan eserin derinliğinin ve karmaşıklığının okuyucu tarafından kolaylıkla anlaşılacağı belirtilmiştir. Melanie Klein, Otto Kernberg, Heinz Kohut ve Karen Horney gibi psikanalitik kuramına katkı sağlayan yazarların, eserlerinden örnekler verilerek, bilim dünyasına kazandırdıkları kuramlar üzerinde durulmuş ve kıskançlığın oluşumuyla ilgili yeni bilgiler verilmiştir. Ayrıca, psikanalistlerin kuramları ve eserleri üzerinden Türk edebiyatındaki romanların kıskançlık teması çerçevesinde incelenmesi eseri daha akademik bir hâle getirmiştir.

İkinci ana bölüm başlığı altında Oidipus Kompleksi ve Baba-Oğul İlişkileri Bağlamında Kıskançlık Oidipus Kompleksi , Kardeşim Yüzünden Babamı Öldürdüm: Yağmuncuk Kuşu ve Karanlıkta Yürürken Şarkı Söylemek: Kırmızı Saçlı Kadın alt başlıkları incelenmiştir. Yazar, birinci bölümde ele aldığı Oidipus Kompleksi'ni, bu bölümde; Melanie Klein ve Freud'un görüşlerinden yola çıkarak, Lacan'ın Oidipus Kompleksiyle ilgili görüşlerini aktarmıştır. Kıskançlığın asıl sebebi, annenin babaya ve penise sahip olmasına bağlanarak, Yaşar Kemal'in ve Orhan Pamuk'un eserleri üzerinden incelemeye gidilmiştir. Yağmuncuk Kuşu ve Kırmızı Saçlı Kadın romanlarıyla baba sevgisiyle büyüyen ya da baba sevgisinden yoksun büyüyen bu sevgiyi başka bir erkeğe aktararak, idealize baba figürünü oluşturan erkek çocuklarının içsel sıkıntıları, babanın sevgisinden, ilgisinden ya da tam tersi bir durumdan kaynaklanan kardeşler arasındaki kıskançlık çatışmaları, kişilerin "... birbirleri üzerinde güç kurma istekleri, güçlerinin ve sevgilerinin her daim sınanması, aralarına giren gerçek annelerin yahut anne rolü üstlenen kadınlara duyulan kıskançlığın bu çatışmayı daha da arttırması" (s.87). anlatılmıştır. Selda Uygur Gürbüz, Yaşar Kemal'in ve Orhan Pamuk'un eserleri üzerinden kıskançlık duygusunun, edebiyata nasıl malzeme olduğunu gösterme isteğiyle beraber sözü edilen bu iki romancının da biyografilerine kısaca değinmiştir. Berna Moran'a göre: "... yazarı yazmaya iten, açığa vuramayıp bastırmak zorunda kaldığı isteklerdir, o halde bunlar bir yolunu bulup kılık değiştirerek kendilerini eserde belli edeceklerdir; tıpkı hepimizin rüyalarında kendilerini gösterdikleri gibi. Bundan ötürü bir sanat eserine, yazarın bilinçaltında kalmış isteklerinin, korkularının v.b. sembollerini taşıyan bir belge gibi bakabiliriz" (2016: 152). Bu bağlamdan hareketle Selda Uygur'un, yazmış olduğu eserde, sözünü ettiği romancıların biyografilerine yer vermesi, incelenen romanlardaki kıskançlık olgusunun neden oluştuğu, temelinde hangi duygu ve düşüncelerin yattığının anlaşılması açısından uygun olmuştur.

Eserin üçüncü bölümü olan *Aşk, Cinsellik ve Kıskançlık* başlığında; kıskançlığın neden oluştuğuna dair başka bir boyut incelenmiştir. Aşk kıskançlığına dair özel bir önem veren ve bu konuyla alakalı bir kitap yayımlayan Daniel Lagache adlı bir psikanalistin ve yine bir psikanalist olan Eva

Rosenblum'un görüşleri okuyucuya aktarılmıştır. Yazar, ilgili psikanalistlerin "aşk kıskançlığı" na dair görüşlerinden hareketle, Freud, Lacan, Klein ve Kernberg gibi psikanalistlerin yazdığı kaynaklara da yönelerek, konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. İlerleyen sayfalarda, psikanalist kuramcılarının görüşleri doğrultusunda Nabizâde Nâzım'ın *Zehra'sı*, Mehmet Rauf'un *Kâbus'u* ve Orhan Pamuk'un *Masumiyet Müzesi* adlı eserleri alt başlıklara ayrılarak, kıskançlık çerçevesinde incelenmiştir. İncelenmek üzere alınan bu eserlerden önce diğer bölümde olduğu gibi yine romancıların biyografilerine yer verilmiştir. Bu romanların ortak özellikleri, aşk ilişkilerinde görülen kıskançlıklardır. Karşı cinse ya da hemcinsine karşı aşk ve cinsellik üzerine oluşan bu kıskançlık duygusu, eserlerin kötü bir sonla bitmesine sebep olmuştur. Yazarın, eserleri kıskançlık teması üzerinden incelerken; okuyucusuna " ... kıskanç olan, günah keçisi ilan edilen suçlu, yalnızca Zehra mıdır?" (s.130). diye soru yöneltmesi ve bu sorunun cevabını inceleme esnasında metin üzerinden açıklaması da okuyucusunu metnine kattığını gösterir. Ele alınan üç romanda da kıskançlık duygusu iç içe geçmiş halkalar şeklindedir. Eşler, kardeşler ve hemcinsler arasında yaşanan kıskançlık duyguları, bu eserler üzerinden Kernberg ve Freud'un görüşleriyle açıklanarak anlatılmıştır. Örnek verilen romanların psikanalistlerin görüşleriyle desteklenmesi, yapılan karakteristik ve psikolojik tahlillerin inandırıcılığını sağlamıştır. Türk edebiyatından verilen bu örnek romanlara ilaveten benzer nitelikte olan Dünya edebiyatına ait örnekler de verilmiştir. İki farklı edebiyat alanında benzer konuların, birbirine benzer özellikler taşıyan karakterler ile işlenmesi kitabın akıcılığını sağlamıştır. Örnek olarak Mehmet Rauf'un *Kâbus* adlı romanındaki Aziz Nihat karakteriyle, Shakespeare'ın *Othello* adlı klasik oyunundaki *Othello* karakteri arasındaki kıskançlığın zihinlerinde ve kalplerinde nasıl ortaya çıktığı ile ilgili benzerlikler kurulmuştur. Neredeyse kitabın tamamında verilen örnekler arasında kurulan benzerlikler ve farklılıklar dikkat çekici özelliktedir.

Kitabın dördüncü ve son bölümü olan *Narsisizm ve Kötücüllük Bağlamında Kıskançlık* başlığı altında; Nahit Sırrı Örik'in *Kıskanmak*; Nihal Yeğinoğlu'nun *Mazi Kalbimde Bir Yaradır*; Reşat Nuri Güntekin'in *Bir Kadın Düşmanı* ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Huzur* romanları alt başlıklara ayrılarak, kötü nesne ilişkileri kuramına göre değerlendirilmiştir. Kötü nesne ilişkileri kuramı ve narsisizmden hareketle Melanie Klein, Donald Winnicott ve Otto Kernberg'in görüşlerine yer verilmiştir. Sözü edilen psikanalist yazarların yanı sıra; üçüncü güç ekolünün temsilcisi Karen Horney, Julia Kristeva, Georges Bataille, Jean Baudrillard ve Simone de Beauvoir gibi düşünürlerin görüşlerine de yer verilmiştir. Örnek verilen bu üç romanda; kardeş kıskançlığı ve hemcinsler arasında görülen kuzen kıskançlığı üzerinde durulmuştur. Romanların bir diğer ortak özelliği, kıskançlık duygusunun kadın karakterler ile anlatılmasıdır. İncelenen bu kıskançlıkların sebebi ise narsisizm temellidir.

Kitabın sonuç bölümünde; okuyucuya, kıskançlığın insanın ruhunda doğuştan olduğu ve bundan dolayı da insan yaşamında gerekli bir duygu durumu olarak yer aldığı söylenmiştir. Fakat bu kıskançlık duygusunun, insan ilişkilerini

olumsuz yönde etkileyip yine olumsuz olaylarla sonuçlanabileceği gibi kıskançlık duygusuna sahip kişilerin de kendi benliklerine hoyratça davranarak asıl kötülüğü kendi kendilerine ettikleri üzerinde durulmuştur. Yazar, kitabın giriş bölümünde belirttiği gibi sonuç bölümünde de kıskançlık ve psikoloji arasında bağ kurulmasının sebebini açıklayarak; ana bölümlerde kıskançlık duygusunu, psikolojinin temellerine dayandırmak üzere, kuramlarını açıkladığı psikanalistlerden tekrar söz etmiştir. Yani, sonuç bölümü kitabın özeti mahiyetindedir. Sonuç bölümünden sonra, eserin yazılış sürecinde yazarın araştırmasında faydalanmış olduğu kitapların listesi kaynakça başlığı altında verilerek; psikanalist ve edebiyat ilişkisine ilgi duyan kişilere karşı dipnot oluşturmuştur.

Kaynakça

- Moran, Berna, (2016), *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, (26.Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Uygur Gürbüz, Selda, (2021), *Türk Romanından Örneklerle Edebiyat ve Kıskançlık*, Çizgi Kitabevi, İstanbul.

Merve Deniz KANDEMİR,
İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi,
kandemirmervedeniz@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-2098-0128.